

Morning Benedictions at Qumran? / ברכות השחר בקומראן?

Author(s): רוברט ברודי and Robert Brody

Source: *Tarbiz* / תרביץ, כרך נא, ניסן-סיון תשמ"ב, כרך נא, (תשמ"ב), pp. 493-494

Published by: Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל

Stable URL: <http://www.jstor.com/stable/23595789>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

JSTOR

Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Tarbiz* / תרביץ

ברכות השחר בקומראן?

מאת

רוברט ברודי

במאמרו על הבקשות לדעת, תשובה וסליחה,¹ הקביל מ' ויינפלד את אחד המוטיבים שבברכת 'אהבת עולם' אל קטע שירי מתוך סרך היחד, כלהלן:

תפלת ערבית
בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך

סרך היחד
ועם מוצא ערב ובוקר אמר חוקיו בראשית
משלח ידי ורגלי אברך שמו בראשית צאת
ובוא לשבת וקום ועם משכבי יצועי ארננה
לו

ברור שהקבלה זו עניינה רק במשפט הראשון של הטקסט הקומראני; נראה שויינפלד הבין, כי ההמשך בא להרחיב את המליצה ולהדגיש שהמחבר מתמיד להודות לה' על חוקיו.² אבל אין השוואה זו חד־משמעית: במשפט הראשון מדובר בלימוד ובשינון החוקים עצמם (וכך גם בברכה), בעוד שבהמשך מדובר בברכה ובתפילה.³ ועוד, אם הכוונה לתאר הודאה מתמדת, מדוע הביא המחבר פעמיים את המלה 'בראשית'?⁴ לפיכך נראה לי להציע אפשרות אחרת לפירוש המשכו של הקטע: ייתכן שמדובר כאן על ברכות הכרוכות בפעולות מסוימות שעושה האדם במשך היום (ובעיקר בבוקר), כעין אלו הידועות לנו מן התלמוד הבבלי ומספרות הגאונים. לביסוס השערה זו מובאת רשימת־מקבילות זו:

סרך היחד	ברכות הפעולות
(1) בראשית משלח ידי	(1) וכל בוקר כשיפשוט ידיו יברך 'מתיר אסורים'
(2) ורגלי	(2) כי נחית לארעא לימא 'ברוך רוקע הארץ על המים' (בבלי ברכות ס"ב)

¹ מ' ויינפלד, 'הבקשות לדעת, תשובה וסליחה בתפילת שמונה־עשרה', תרכ"ץ מח (תשל"ט), עמ' 193.

² ויכול היה להסתייע מתה' קיט, קסד: 'שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך'.

³ על רינה = תפילה עיין, למשל, מל"א ח, כח; דה"ב ו, יט.

⁴ אפשר שיש כאן משחק מלים עם חיבת 'ברשות', המופיעה פעמיים לפני כן, כפי שמציע ויינפלד, שם, עמ' 192. בכל זאת נראה לי, שאין די בהסבר זה, אם המלה 'בראשית' מחלישה את כח המליצה.

⁵ סידור רב סעדיה גאון (בעריכת ש' אסף, י' דודזון וי' יואל), ירושלים תש"א, עמ' פח (לפי תרגומו של

- (3) בראשית צאת

(3) כי מסגי לימא 'ברוך המכין מצעדי גבר' (שם)
- (4) ובוא

(4) —
- (5) לשבת

(5) וכד יתיב ליה 'ברוך מגביה שפלים'
- (6) וקום

(6) כי זקיף לימא 'ברוך זוקף כפופים' (כבלי, שם)
- (7) ועם משכבי יצועי

(7) הנכנס לישן על מטתו אומר... ואומר 'ברוך המפיל חבלי שינה על עיני...' (שם)

הפרט היחיד שאינו משתלב יפה בתמונה זו הוא המלה 'ובוא', ונראה לי לומר, שהמלים 'צאת ובוא' הן יחידה סמנטית אחת,⁷ שנקט בה המחבר לצורך המקצב והחרוז. ושמה ניתן לומר, שהכוונה במלת 'ובוא' לתפילות שמתפלל אדם כשהוא נכנס למקומות מסוימים (כבלי ברכ' כח ע"ב, ס ע"א)? מכל מקום, אם צדקנו בהשערתנו הכללית, נמצאנו למדים, שלא רק לעמודי-התווך של התפילה יש הדים כבר בקומראן אלא אף לברכות הפעולות. ומפליא הוא, שלא נזכרו ברכות אלו בספרות הרבנית הארץ-ישראלית והן ידועות לנו ממקורות כבליים בלבד!⁸

יואל). והשווה את המובא בשם רב האי גאון (ב"מ לוין, אוצר הגאונים : ברכות, חיפה תרפ"ח, עמ' 133, סי' שס"א) שיש לברך ברכה זו 'כשיתעסק בידיו'; כנראה נוסחו בכבלי ברכ' ס ע"ב היה 'כד אפיק גיסיה לימא "ברוך מתיר אסורים"'. בדפוס התלמוד ובחלק מכתבי-היד קשורה ברכה זו בישיבה ולא בפישוט הידיים, אך נראה לי, שיש כאן תערוכת של שתי מסורות — עיין להלן בסמוך והשווה בהערה הבאה. הקשר ההגיוני שבין 'מתיר אסורים' לישיבה הוא קלוש למדי, ונראה סביר יותר לקשור 'מתיר אסורים' בפישוט ידיים ו'מגביה שפלים' בישיבה שלאחר שכיבה.

⁶ הלכות גדולות (מהדורת ע' הילדסהיימר), א, ירושלים תשל"ב, עמ' 152; וכעין זה בסידור רס"ג, שם. וכך, כנראה, גרס גם רב נטרונאי בר הילאי גאון בתשובתו המפורסמת על סדר מאה ברכות (לוין, שם, עמ' 136; ועיין שם, סוף עמ' 138; סדר רב עמרם גאון, מהדורת ד' גולדשמידט, ירושלים תשל"ב, עמ' ב, שו' 16; ועיין עוד שם בשינויי הנוסח).

⁷ השווה, למשל, דב' לא, ב; יהו' יד, יא; מל"א ג, ז. מה שאין כן 'משלח יד ורגל' או 'שבת וקום'.

⁸ עיין ירו' ברכ' ד, ב (ז ע"ד) בהשוואה לכבלי ברכ' ס ע"ב (וסידור רס"ג, עמ' פז); אבל דווקא לברכה זו אין מקבילה ברשימה הקומראנית. ועיין גם ירו' ברכ' ט, ב (יג ע"א) בהשוואה לכבלי שם.